

KONFERENSSIRAPORTTI

Anna-Leena Perämäki

Kehollisuuden kulttuurihistoriaa, hellettä ja rokokoopalatseja – raportti ISCH-konferenssista Potsdamissa

FT Anna-Leena Perämäki, kulttuurihistoria, Turun yliopisto, alpera@utu.fi

Kuudestoista vuosittainen Kulttuurihistorian kansainvälisen seuran (International Society for Cultural History eli ISCH) konferenssi järjestettiin 4.–6.9.2024 Potsdamissa, Saksassa. Sää suosi konferenssivieraita, sillä lämpötilat olivat koko tapahtuman ajan jopa poikkeuksellisen helteiset vuodenaikaan nähden. Myös konferenssipaikka oli kulttuurihistorioitsijoille mieluinen – Potsdamin yliopiston kampus, jossa konferenssi pidettiin, sijaitsee Unescon maailmanperintökohteen, historiallisen Sanssoucin puiston laidalla. Aivan yliopistorakennusten vieressä kohoaa Neues Palais, 1760-luvulla

Kuva 1. Neues Palais kampusalueelta katsottuna. Kuvaaja: Anna-Leena Perämäki

Preussin kuningas Fredrik II Suuren rakennuttama suuri ja loistelas palatsi, eikä 1740-luvulla samaisen kuninkaan huvilinnaksi valmistunut rokokootyylinen ja Neues Palaisia huomattavasti pienempi Sanssouciakaan ole kaukana. Potsdam itsessään on viehättävä pikkukaupunki aivan Berliinin kyljessä.

ISCH-konferenssin teema oli tällä kertaa ruumiillisuuden kulttuurihistoria. Otsikko *Embodied histories: cultural history of, in, and through the human body* (Ruumiillistetut tarinat: kulttuurihistoria ihmiskehosta, -kehossa ja -kehon kautta) piti sisällään monenlaisia näkökulmia ihmiskehon kulttuurihistoriaan. Osallistujia oli yli 200 eri puolilta maailmaa. Suomalaiset ovat olleet perinteisesti innokkaita ISCH-konferensseissa kävijöitä, ja maastamme oli myös Potsdamissa vahva edustus.

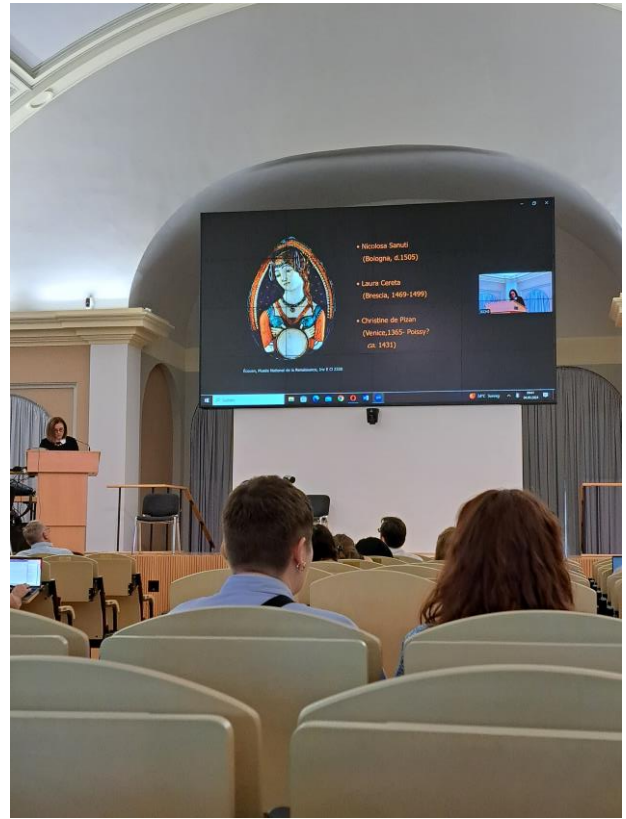
Kuva 2. Konferenssijuliste yliopiston auditoriorakennuksen ovesa. Kuvaaja: Anna-Leena Perämäki

Konferenssi alkoi saksalaiselle byrokralialle tyypillisesti täyttämällä ilmoittautumisvaiheessa käsin useita, kaikille osallistujille pakollisia lomakkeita. Jonotus ilmoittautumaan kesti tämän vuoksi niin kauan, että konferenssin avaus ja ensimmäinen keynote-luento viivästyivät puolella tunnilla. Lopulta varhaismodernin ajan tutkija Montserrat Cabré i Pairet'n keynote pääsi kuitenkin alkamaan. Kantabrian yliopistosta Espanjasta tulevan Montserrat Cabrén luento käsitteli renessanssin sukupuolittuneita kokemuksia ja naisten ajattelua kehosta. Luennon keskiössä olivat kolme naiskirjailijaa 1400-luvun Italiasta, joiden kirjoituksia naisten koristautumisesta ja kaunistautumisesta Cabré tarkasteli. Vaikka naisten julkinen esiintyminen oli tuolloin aikakauden papiston tiukasti säätelemää, Cabrén tarkastelemat naiset toivat teksteissään rohkeasti esille omat näkökulmansa asiaan.

Keynote-luennon jälkeen osallistuivat kulttuurihistorioitsija Päivi Rantalan luovan kirjoittamisen työpajaan, joita Lapin yliopiston Rantala piti konferenssin aikana kaksi. Kirjoitustyöpaja oli virkistävä kokemus helteisessä aamupäivässä. Me yhdeksän osallistujaa – Suomen lisäksi mm. Iso-Britanniasta, Ranskasta, Saksasta ja Etelä-Afrikasta – pääsimme lyhyiden kirjoitusharjoitusten avulla pohtimaan omia tutkimusaiheitamme ja eläytymään niihin aivan eri vapaudella kuin tieteellisen tekstin puitteissa useinkaan on mahdollista. Saimme myös vaihtaa ajatuksia kirjoittamastamme pienemmissä ryhmissä. Toivottavasti kirjoitustyöpajat ovat tulleet jäädäkseen osaksi tulevienkin ISCH-konferenssien ohjelmaa.

Kuva 3. Ilmoittautumisjono oli pitkä. Kuvaaja: Anna-Leena Perämäki

Kuva 4. Montserrat Cabré i Parets pitämässä keynote-luentoaan. Kuvaaja: Anna-Leena Perämäki

Ensimmäinen konferenssipäivä jatkui osaltani seuraamalla Christopher Forthin vetämää, erittäin kiinnostavaa paneelia *Fatness and Its Representations*, joka keskittyi lihavuuden representaatioihin eri aikakausina. Saksalainen taidehistorioitsija Lisa Hecht Marburgin yliopistosta käsiteli esitelmässään varhaismodernin ajan maalausten tapaa kuvata lihavia henkilöitä. Ajan maalauksissa näkyy kaksijakoinen suhtautuminen: Miesten lihavuus, esimerkkinä Englannin kuningas Henrik VIII, edusti aikakaudelle tyypillisesti vaurautta ja poliittista valtaa, kun taas lihava nainen saatettiin nähdä jopa hirviönä, normien ja sukupuolirajojen ulkopuolisena friikkinä. Hechtin tapausesimerkeissä isokokoisista lapsista pikkutyön ja nuoren pojan kehoja käsiteltiin maalauksissa toiseuttavasti ja seksualisoivasti.

Irene Santoro Lleidan yliopistosta Espanjasta esitelmöi lihavan naisen kehon tutkimuksen teoriasta ja metodologiasta keskiössään ableismin, seksismin ja rasismien yhteenliittymä lihavuusfobiassa. Santoron mukaan lihavuustutkimuksessa tarkastellaan lihavaa kehoa sosiaalisena konstruktiona tavoitteena ymmärtää sen rooli kehon kontrolloinnissa. Hoikka nainen on haluttava, lihava puolestaan ei. Kapitalismissa lihavat kehot on leimattu epäterveiksi ja hyödyttömäksi. Santoro korosti esitelmässään intersektionaalista lähestymistapaa.

Kulttuurihistorioitsijakollegani Satu Sorvali Turun yliopistosta puolestaan piti esitelmän mediakeskustelusta lihaville naisille suunnatun niin kutsutun madamemuodin ympärillä 1960–1970-luvun suomalaislehdissä. Tämä tapausesimerkki liittyy laajempaan kiinnostavaan tutkimusteemaan mediakeskustelusta naisten lihavuudesta modernissa Suomessa. Madamevaatteet olivat ensimmäisiä isokokoisille naisille suunnattuja vaatemallistoja, jotka tulivat Suomessa kauppoihin 1950-luvun lopulla. Sorvalin mukaan malliston vastaanotto oli lehdistöaineistossa kaksijakoista – toisaalta isokokoisien naisten valmisvaatteita pidettiin positiivisena kehityksenä, kun niitä ei tarvinnut enää valmistaa itse, mutta malliston niukkuus ja vanhanaikaisuus sai osakseen kritiikkiä.

Heti ensimmäisenä iltana oli ohjelmassa konferenssi-illallinen. Se järjestettiin samassa paikassa, jossa moni konferenssin osallistuja oli jo aiemmin päivällä syönyt lounasta, eli paikallisessa opiskelijaruokalassa Mensassa. Tämä oli poikkeuksellinen ratkaisu, eivätkä opiskelijaruokalan työntekijät varmasti saa usein valmistettavakseen kolmen ruokalajin illallista. Lämpimässä illassa oli kuitenkin mukavaa istuskella ulkona Mensan pitkien terassipöytien ääressä, jonne konferenssiväki oli levittäytynyt, tutustua uusiin ihmisiin ja jatkaa juttua vanhojen tuttujen kanssa. Illan päätteeksi kävelyretki pimeään Sanssoucin puiston läpi tarjosi jännitystä, mutta löysimme kävelyseurani kanssa lopulta tien ulos puistosta, jossa ei yllättävästi ollut minkäänlaista iltavalaistusta.

Kuva 5. Sanssoucin palatsi. Kuvaaja: Anna-Leena Perämäki

varhaismodernin ajan naisia ja piirityssodankäyntiä. Sarti tarkasteli naisia, joilla oli keskeinen asema kaupunkien puolustajina piiritystilanteissa. Yksi Sartin esimerkki tällaisesta naisesta oli valtionhoitaja Sten Sture nuoremman puoliso Kristina Gyllenstierna, joka puolusti miehensä kuoltua piiritettyä Tukholmaa Tanskan Kristian II:n joukkoja vastaan vuonna 1520. Moni muukin ylempisukuinen nainen on ollut aktiivinen kaupunkinsa puolustaja piirityksessä ja heiltä jopa odotettiin tätä, kun valtaapitävät miehet olivat sotarintamalla. Sarti pohti esitelmässään muita syitä ilmiön taustalla. Mahdollisesti piirityssodankäynnin säännöt sopivat erityisen hyvin naisille.

Torstaina seurasin omien tutkimuksellisten kiinnostuksenkohteideni kannalta mielenkiintoista paneelia ruumiillisista representaatioista naisista ja sukupuolesta sodassa. Paneelin avasi Dirk Modler Bochumin yliopistosta, joka esitelmöi naishoitajista varhaismoderneissa sotilassairaaloissa. Modler käsitteli esitelmässään naisten hoitotyötä ensimmäisen liittokunnan sodassa 1790-luvulla, jota Iso-Britanniasta, Itävallasta, Preussista ja Espanjasta koostuva liittouma kävi Napoleonin Ranskaa vastaan. Sotarintamalla riehui lavantauti, mutta sotilassairaaloissa oli vain vähän koulutettua henkilökuntaa. Sen sijaan hoitajiksi palkattiin siviilejä, erityisesti naisia, esimerkiksi sotilaiden vaimoja. Modlerin mukaan työ oli rankkaa ja moni hoitajista sairastui itse lavantautiin ja menehtyi.

Cathleen Sarti Oxfordin yliopistosta puolestaan käsitteli esitelmässään

Kuva 6. Dirk Modler. Kuvaaja: Anna-Leena Perämäki

Luennon pääosassa oli itävaltalaisitaiteilija Rudolf Wackerin keräämä seksuaalissävytteisten wc-seinäpiirrosten kokoelma, jota Söll esitteli lukuisten diojen avulla. Wacker oli kiinnostunut primitiivisestä ja seksuaalisesta, ja keräsi itselleen seksuaalisten piirrosten kansion kopioimalla miestenvessojen seinäpiirroksia Wienistä ja muualta. Usein homoeroottisissa vessapiirroksissa korostuivat penikset ja seksuaalisen aktin kuvaukset. Erityisen kiinnostavaa on Wackerin kokoelmassaan tekemä rinnastus penisten ja arkkitehtuurin eli erityisesti pylväiden välillä. Söll pohti, oliko Wacker hakenut rinnastuksellaan vapaan seksin ja rajoitetun arkkitehtuurin vastakkainasettelua, vai oliko kyseessä vain humoristinen vertailu. Tekniset ongelmat varjostivat muuten viihdyttävää luentoa.

Torstain päätteeksi ohjelmassa oli ISCH:n yleiskokous, jossa käytiin läpi mm. seuran toimintakertomusta ja budjettia sekä esiteltiin ISCH:n komitean uusi puheenjohtaja. Olen itse ollut komitean jäsen vuodesta 2022. Komitea oli valinnut aiemmassa kokouksessaan romanialaisen Ecaterina Lungin seuraajaksi ISCH:tä luotsaamaan kaudelle 2024–2027 Dana Weberin Florida State -yliopistosta Yhdysvalloista. Lisäksi Pälvi Rantala esitteli seuraavaa ISCH-konferenssia, joka on määrä pitää kesäkuussa 2025 Rovaniemellä. Konferenssin temana on *Human/Nature – Entanglements in Cultural History*.

Perjantaiamuna koitti vihdoin oman esitelmäni aika. Se oli osa Mara Mattan vetämää paneelia Refugees' Bodies. Paneelissa piti alun perin olla viisi esitelmää, mutta lopulta esitelmäitsijöitä oli vain kolme. Minun esitelmäni käsitteli kehoa ja seksuaalisuutta Itävallasta Norjaan paenneen nuoren

Mainzin yliopiston Lara Luisa Schott-Storch de Gracian esitelmän aiheena oli arkkiherttuatar Maria Teresian vartalon representaatiot aikansa eli 1700-luvun muotokuvissa. Schott-Storch de Gracian mukaan Maria Teresia, joka toimi elämänsä aikana paitsi Pyhän saksalaisroomalaisen keisarikunnan keisarinnana myös Itävallan, Unkarin ja Böömin hallitsijana, edusti muotokuvissa useita eri rooleja ja sukupuolia. Aikansa muotokuvissa hän näyttäytyy paitsi äitinä ja vaimona myös naisjohtajana ja toisaalta maskuliinisena ”kuninkaana”. Schott-Storch de Gracia näki näiden erilaisten roolien vahvistaneen toisiaan kaikissa muotokuvatyypeissä. Sekä Maria Teresian poliittinen että luonnollinen keho ovat niissä edustettuina.

Torstai-iltapäivänä oli vuorossa konferenssin toinen keynote-luento. Sen piti saksalainen taidehistorioitsija Anne Söll Bochumin yliopistosta. Söllin luento käsitteli seinäpiirroksia intiiminä etnologiana 1920–1930-luvun avant-

Kuva 7. Anne Söllin keynote-luento käsitteli wc-seinäpiirroksia. Kuvaaja: Anna-Leena Perämäki

juutalaisnaisen Ruth Maierin toisen maailmansodan aikaisessa päiväkirjassa ja kirjeissä. Maierin tekstit ovat osa lähdeaineistoa miehityskokemusta toisen maailmansodan aikaisissa Norjassa ja Tanskassa käsittelevässä post doc -projektissani. Tarkastelin Maierin kirjoituksia omasta kehostaan ja seksuaalisten kohtaamisten kaipuustaan Saksan miehittämässä Norjassa. Omaelämäkerrallisten aineistojen kautta on mahdollista päästä kiinni Maierin henkilökohtaiseen miehityskokemukseen, joka oli myös kehollinen kokemus. Maier janoi seksuaalisia kohtaamisia ja halusi kokea paljon tilanteessa, jossa arkea varjosti tieto siitä, että hänet voitaisiin juutalaisena natsien miehittämässä maassa milloin tahansa pidättää ja lähettää keskitysleirille. Erityisen kiinnostavaa on Maierin suhtautuminen miehitysvallan sotilaisiin, jotka

marssivat Oslon kaduilla herättäen hänessä samanaikaisesti vihaa ja vetäen kuitenkin ristiriitaisella tavalla puoleensa. Esitelmääni oli katsomassa viimeiselle konferenssiaamulle tyypillisesti vain kourallinen ihmisiä, mutta yleisö esitti kuitenkin lopuksi hyviä kysymyksiä ja kommentteja, ja käyty keskustelu oli kiinnostavaa.

Romanialainen Raluca Alexandrescu Bukarestin yliopistosta esitelmöi puolestaan Nestor Urechista ja tämän jännittävästä pakomatkasta Karpaattien vuoriston läpi Unkarista Romaniaan 1800-luvun lopulla. Urechia kirjoitti paostaan omaelämäkerrallisen teoksen, jota Alexandrescu tarkasteli esitelmässään. Urechia oli Maierin tavoin kotimaassaan vainottu henkilö, jonka oli siksi pakko hakea turvapaikkaa muualta. Omaelämäkerrasta välittyvät monenlaiset tunteet – pelko, toivo ja resilienssi. Urechian pakomatka oli Alexandrescun mukaan täynnä fyysisen kestäkyvyn koettelua ja siitä tuli lopulta myyttinen, kehon ja sielun ylittävä kokemus. Tekstin kautta voi tarkastella laajemmin kansakunnan ja kehon yhteenliittymää eli poliittista kehoa, ja kansallistettua luontoa, jossa luonto Romanian puolella näyttäytyi hyvänä ja Unkarin puolella pahana elementtinä.

Myös Mara Matta Rooman Sapienza-yliopistosta Italiasta käytti esitelmänsä lähteenä omaelämäkerrallista aineistoa. Hänen esitelmänsä aiheena oli hiljennetyt äänet ja poissaolevat kehot 2000-luvun bangladeshilaisten ja afganistanilaisten pakolaisten muistoissa. Mattan tarkastelemassa aineistossa on paitsi pakolaisten päiväkirjoja ja muistelmia myös runoja, kertomuksia ja sanalistoja eli kaikenlaisia kulttuurisia artefakteja, joita on pelastettu esimerkiksi Lampedusassa 2013 uponneesta laittomia siirtolaisia kuljettaneesta aluksesta. Niissä elää muisto menneistä elämästä. Pakolaisten omaelämäkerrallisissa teksteissä näkyy Mattan mukaan ahdistavasta tilanteesta huolimatta rohkeus, uteliaisuus ja luottamus.

Vaikka paneelimme esitelmät käsittelivät kaikki eri aikakausia ja aiheita, ne keskustelivat hyvin keskenään, sillä niitä yhdisti kuitenkin pakolaisuus ja omaelämäkerralliset lähdeaineistot.

Konferenssin päätteeksi seurasin Jörg Roggen puheenjohtamaa paneelia kehosta ja yhteiskuntaluokkaeroista. Paneelissa Mari Eyice Tukholman yliopistosta esitelmöi raukoista kehoista (*poor bodies*) 1600- ja 1700-luvun Tukholmassa. Eyice tarkasteli esitelmässään sekä hyvin toimeentulevien että köyhien tukholmalaisten sairaita kehoja. Aatelisnainen Katarina Wallenstedt-Ehrensteenin kirjeet 1600-luvulta ovat kiinnostava aineisto jalosukuisten sairauksiin ja parannuskeinoihin. Kirjeissä näkyy ohimenevien tunnetilojen ja sairauksien yhteys. Esitelmänsä toisessa osassa Eyice käsitteli Politikollegietin, Tukholmassa 1670-luvulta eteenpäin toimineen julkisen viraston, aineistoja. Politikollegietin päätehtävä oli pitää kerjäläiset pois kaduilta ja hallinnoida köyhänapua. Aineistoissa kuvaillaan köyhiä kerjäläisiä ja köyhänapua saavia, joista useimmilla oli vammoja ja sairauksia. Eyicen esitelmä käsitteli siis kahta samanaikaista todellisuutta fyysisesti pienen välimatkan päässä toisistaan.

Paneelin kaksi seuraavaa esitelmää käsittelivät kehoa yliopistomaailmassa ja kehopoliitikkaa ja diplomatiaa. Aino Kirjonen Helsingin yliopistosta piti esitelmän ruumiillistuneesta edistyksestä eli Yhdysvaltain korkeakoulutuksesta ja sivilisaatiosta 1900-luvun vaihteessa. Hän käsitteli eliittiyliopistojen, kuten Princetonin ja Harvardin ympärillä käyntyä keskustelua sivilisaatiosta, jonka keskiössä olivat rotu, sukupuoli ja millennialismi. Miesten korkeakoulutus eli sivistynyt maskuliinisuus oli tavoiteltava ihanne. Luokka-asema, miessukupuolen ylemmyys, hierarkioiden säilyttäminen ja valkoisuus korostuvat Kirjosen tutkimassa aineistossa. Melinda Susanto Leidenin yliopistosta Alankomaista puolestaan esitelmöi kehopoliitikasta varhaismodernissa hollantilaisimperiumissa. Susanto tarkasteli lääketieteellistä diplomatiaa Hollannin ja Kandyin, silloisen Sri Lankan pääkaupungin, välisissä suhteissa 1600- ja 1700-luvulla. Hoveissa kukoisti Susanton mukaan tuolloin lääketieteellinen pluralismi.

Monipuolisen paneelin päätti Åbo Akademin Evelina Wilsonin esitelmä aatelisnaisista ja heidän käsityksistään terveydestä ja sairaudesta pitkällä 1800-luvulla. Wilson on käyttänyt aineistonaan

päiväkirjoja ja kirjeenvaihtoa. Wilsonin hyödyntämässä omaelämäkerrallisessa aineistossa aatellisnaiset näyttäytyvät usein ylikuormittuneina. He kirjoittivat esimerkiksi raskauksistaan – joita pidettiin tuohon aikaan sairautena – synnytyksistä ja niiden vaaroista ja imetyksestä. Aineistossa mainitaan usein myös esimerkiksi kihti ja hysteria. Tekstien avulla voi tarkastella myös sairauksien hoidon ja lääketieteellisten käytäntöjen historiaa sekä sen muutosta kylpylähoidoista ja kuppauksesta lääketieteellisiin leikkauksiin.

Konferenssissa olisi ollut vielä ohjelmassa Kansainliiton Christopher Forthin keynote-luento maskuliinisuudesta, modernista ja äärioikeiston kehopolitiikasta, mutta jouduin valitettavasti jättämään sen välistä omista aikatauluistani johtuen.

Kuva 8. Auditoriorakennus ja rentoutunut Anna-Leena Perämäki saatuaan esitelmänsä pidettyä. Kuvaaja: Aulikki Perämäki

Potsdamin ISCH-konferenssi tarjosi kiinnostavia näkökulmia kehollisuuden kulttuurihistoriaan, upeita aamuisia ja iltapäiväisiä kävelyretkiä läpi Sanssoucin kauniin puiston ja komeita historiallisia rakennuksia. Sain myös verkostoitua uusien ja vanhojen kollegoiden kanssa sekä uusia katsantokulmia omaan postdoc-tutkimukseeni.